

**TOSHKENT DAVLAT
AGRAR UNIVERSITETI**

№2. [2]. 2025

AGROBIZNES, FAN VA TEKNOLOGIYALAR

**АГРОБИЗНЕС, НАУКА
И ТЕХНОЛОГИИ**

**AGRIBUSINESS,
SCIENCE AND
TECHNOLOGY**

**ILMIY - AMALIY
ELEKTRON JURNAL**

№ 083688

ISSN: 3060-5245

TOSHKENT - 2025

2025-yil, №2/[2]-son

**“AGROBIZNES, FAN VA
TEKNOLOGIYALAR” ILMIY-
AMALIY ELEKTRON JURNALI**

BOSH MUHARRIR

Oblomuradov Narzullo Naimovich – iqtisodiyot fanlari doktori (DSc)

Bosh muharrir o‘rinbosarlari:

Islamov Soxib Yaxshibekovich – qishloq xo‘jaligi fanlari doktori (DSc), prof.

Sultonov Kamoliddin Sadriddinovich – qishloq xo‘jaligi fanlari doktori (DSc), prof.

Farmonov To‘lqin Xayitmurodovich – iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), prof.

Mas‘ul muharrir:

Beglayev Uchqun Xurramovich – iqtisodiyot fanlari falsafa doktori, dotsent

Tahrir hay‘atining xalqaro a‘zolari:

Kusainov Xalel Xaymullayevich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor (Qozog‘iston davlat texnologiya universiteti)

Vilija Aleknevičienė - iqtisodiyot fanlari doktori, professor (Universitet Vitovta Velikogo)

Gilbert Ludwig – professor, (Jamk University of Applied Sciences)

Bobojonov Ixtiyor Baxtiyorovich - iqtisodiyot fanlari doktori, (Germaniyaning Leybnits nomidagi Markaziy Osiyoda qishloq xo‘jaligini rivojlantirish instituti (IAMO))

Xaitboyeva Nargiza Alikulovna - iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent (Tojikiston davlat huquq, biznes va siyosat universiteti)

Tahrir hay‘ati:

08.00.00-Iqtisodiyot fanlari:

Gulyamov Saidasror Saidaxmedovich – i.f.d. (DSc), prof.

Saidov Muxammad-Ali Xakimovich – i.f.d. (DSc), prof.

Rustamova Iroda Baxramjanovna – i.f.d. (DSc), prof.

Ochilov Ilhom Sayitqulovich – i.f.d. (DSc), dots.

Abduvasikov Abduaziz Abdulazizovich – i.f.n, dots.

Mamadiyarov Dilshad Uralovich – i.f.n, dots.

Achilov Mashrab Ulug‘bekovich – i.f.f.d. (PhD), dots.

Galimova Feryuza Rafikovna – i.f.n, dots.

Odilova Dilnozaxon Barnayevna – i.f.f.d. (PhD), dots.

Fayziyev Oybek Raximovich - i.f.f.d. (PhD), dots.

Primov Abdulla Egamkulovich - i.f.f.d. (PhD).

Yangiboyev Dilshod G‘ulomovich – i.f.f.d. (PhD).

Tojiboyeva Nafisa Raxmiddin qizi – i.f.f.d. (PhD).

Mardiye Nurali - i.f.n, dots.

Kuvnakov Xaydar Kasimovich - i.f.n, dots.

Siddikov Zaxid Tulkunovich – i.f.n, v.b.prof.

Saidova Dildora Nurmatovna – i.f.n, dots.

Roziqov Jahongir Mustaqim o‘g‘li – i.f.f.d. (PhD), dots.

Boltayev Nurali Shiramatovich – i.f.f.d. (PhD).

Dehkanova Nilufar Sagdullayevna – i.f.f.d. (PhD), dots.

Narinbayeva Gulnora Karimovna – dotsent.

06.00.00-Qishloq xo‘jaligi fanlari:

Anarboyev Azimjon Raimqulovich – q.x.f.d. (DSc), prof.

Shokirov Alisher Djuraboyevich - q.x.f.d. (DSc), prof.

Mardanov Husniddin Xolbozorovich – q.x.f.d. (DSc).

Jo‘rayev Sirojiddin Turdiqulovich – b.f.d. (DSc), prof.

Gulmurodov Risqiboy Abdiyevich – q.x.f.d. (DSc), prof.

Xalmirzayev Dilmurad Kamilovich - q.x.f.d. (DSc), dots.

Xolliyev Asamidin Turayevich - q.x.f.d. (DSc), dots.

Ibrohimov Bahodir Akmal o‘g‘li - q.x.f.d. (DSc).

Abdullayev Anvar Kodirullayevich – b.f.n., k.i.x.

Atabayev Ma‘ruf Maxmudovich – q.x.f.n., prof.

Muxammadov Yo‘ldoshbek Akmal o‘g‘li – q.x.f.f.d. (PhD).

Safarov Asqar Asadullayevich – q.x.f.f.d. (PhD), dots.

Mustafakulov Davron Mamatqulovich – q.x.f.f.d. (PhD), dots.

Akramov Umidilla Ikramdjanovich – q.x.f.f.d. (PhD), dots.

Kasimov Botir Sadriddinovich – q.x.f.f.d. (PhD).

MUASSIS

Toshkent davlat agrar universiteti

ALOQA UCHUN MA‘LUMOTLAR

Manzil: Toshkent viloyati, Qibray tumani, Universitet ko‘chasi, 2-uy.

Jurnalning telegram manzili:

t.me/agrobiznes_elektronjurnal

E-mail: licht-1989@mail.ru

Jurnalning rasmiy sayti:

<https://www.agrobiznesjournal.uz>

Tel: +(998) 93 439 30 00

Jurnalning ilmiyligi:

Agrobiznes, fan va texnologiyalar
ilmiy-amaliy elektron jurnali

O‘zbekiston Respublikasi
Oliy ta‘lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi

Oliy attestatsiya komissiyasi
rayosatining 2024-yil
30-noyabrda 364/5-sonli qarori
bilan milliy ilmiy nashrlar
ro‘yxatiga kiritilgan.

Elektron nashr 803 sahifa. E‘lon
qilishga 2025-yil 30-aprelda ruxsat
etildi.

M U N D A R I J A

IQTISODIYOT FANLARI

Холиков Суюн Равшанович, Сиддиқов Зоҳид Тулкинович Илм, таълим ва амалиётни мустаҳкам ўзлаштирган Устоз!.....	9
Очилов Илҳом Сайиткулович, Саидова Дилдора Нурматовна Илм ва фидокорлик йўлидаги 60 йил!.....	12
Рустамова Ирода Баҳрамжановна Аграр соҳада инновацион жараёнларни бошқариш механизми.....	14
Bekchanov Xalmurza Tursinbayevich O‘zbekistonda agrosanoat majmuasi tarmoqlari rivojlanishining bugungi kun holati.....	27
Ғалимова Фируза Рафиқовна, Дехканова Нилуфар Сағдуллаевна Глобальные вызовы и перспективы устойчивости агропродовольственного сектора.....	37
Bunyod Utanov Agrar soha faoliyati samaradorligini statistik baholashdagi ilg‘or xorijiy tajribalar va ulardan mahalliy darajalarda foydalanish yo‘nalishlari.....	49
Курпаяниди, Константин Иванович Зеленые горизонты центральной азии: синергия региональных стратегий и национальных инноваций.....	60
Восиқов Улуғбек Алишер ўғли Аҳоли даромадларини шаклланишининг иқтисодий механизми.....	70
Калмуратов Бахтияр Сейтмуратович, Калбаева Интизар Есенбай кизи Роль инновационного управления в сельском хозяйстве.....	79
Йўлдошев Жаҳонгир Тўрабоевич Олий таълим муассасаларини молиялаштириш амалиётининг хориж тажрибаси ва унинг ўзига хос хусусиятлари.....	88
Бахтиер Эшчанов Рузумбаевич, Шарипов Лазиз Актам угли Экономическое сравнения выращивания сахарного сорго с сахарной свеклой в условиях Республiке Узбекистан.....	96
Dilnavoz Bahromova Azamatovna O‘zbekistonda yashil iqtisodiyotining o‘rni va uni rivojlantirish uslublari.....	103
Djurayeva Iroda Bahrom qizi Maxsus iqtisodiy zona kategoriyasining mazmuni, asosiy xususiyatlari va ularni tasniflash.....	111
Rasulova Muxabat Tishabayevna Agroturizmning iqtisodiyotda agrar sektorini rivojlantirishdagi o‘rni.....	117
Sharipova Dilfuza Jumaniyozovna “Yashil iqtisodiyot”ga o‘tishning ahamiyati.....	125
Boltayev Nurali Shiramatovich Agrar soha uchun malakali kadrlar tayyorlashning o‘ziga xos xususiyatlari.....	134
Choriyeva Shoirra Juma qizi Tijorat banklar tomonidan investitsiya loyihalarini moliyalashtirishni takomillashtirish.....	142
Otaxonova Odinoxon Inomovna Qoramolchilik xo‘jaliklari samaradorligini oshirishning ilmiy-amaliy ahamiyati.....	152
Кондратьев Дмитрий Валерьевич, Зенькова Инга Владимировна, Павлов Константин Викторович Оптимальное управление инвестициями в освоение и интенсификацию использования земельных ресурсов в аграрной сфере.....	162

ZS Shokhojaeva, UR Sangirova

digital transformation in water and agriculture in Uzbekistan..... 170

Tursunov Bekmuxammad Omonovich

Mehnat bozorida yosh mutaxassislarning intellektual ishchi kuchi sifatidagi raqobatbardoshligi ta'minlash mexanizmini takomillashtirish..... 177

Kayumova Khusnora Abdusalomova

Utilization of innovative banking resources in the financial sphere..... 186

Dusnayeve Sherzod Ergashevich

Demografik salohiyatni o'rganishda statistik ko'rsatkichlar tizimining tahlili va ularning statistik axborotlar bazasining shakllanishi..... 193

Bobomuradova Sarvinoz Ziyadullayevna

Maintaining segmental accounting and reporting in trade enterprises based on international standards..... 203

Лямкина Виктория Александровна

Анализ роли pestle-факторов в формировании механизма управления «Предпринимательским университетом»..... 208

Касымова Нозима Омиловна

Инвестиционная деятельность в автомобильной промышленности Узбекистана..... 217

Тухтамишев Шодимурод Курбонбоевич

Қишлоқ хўжалиги бошқарув тизимида рақамли технологияларни жорий этиш истиқболлари..... 222

M.R.Rasulov

Bank sohasida korrupsiyaga qarshi kurashishning tarixiy rivojlanish bosqichlari va oxirgi tendensiyalar..... 231

Raxmatullayeva Nargiza Oktyabrevna

Aksiyadorlik jamiyatini strategik boshqarishda SWOT matritsasidan foydalanish yo'llari..... 242

Kamoliddin Nuriddinov

Service quality management in emerging markets: a case study of Ireland's service sectors..... 250

Olimjonov Abbasjon Olimjonovich

Conceptual approaches to digital transformation in the education system of Uzbekistan..... 256

Mardiyev Nurali, Qalandarova Dildora Hamdam qizi

Mehmonxonalar faoliyatida boshqaruv qarorlarini ishlab chiqish va qabul qilish jarayoni..... 264

Бердиев Гайрат Ибрагимович

Принципы и методы государственного регулирования сектора домашних хозяйств..... 272

Ибрагимова Мадина Исмоиловна, Хамрокулова Райхона Фаридуновна

Пути устойчивого экономического роста в условиях экологических ограничений..... 277

Usmanova Muxlisa Sagdullayevna

Jismoniy shaxslar daromadlarini umumdeklaratsiyalash asosida soliqqa tortish tizimini joriy qilish istiqbollari..... 284

Халиков Суюн Равшанович

Развитие и методическая подход эффективности производства агрокластеров в Узбекистане..... 294

Qo'ldosheva Gulnozaxon Shukurjon qizi

Qishloq xo'jaligi kooperativlarda inson resurslarini rivojlantirish..... 302

Ergasheva Nasiba Raxmatullayevna

Autsorsing xizmatlari samaradorligi va sifatini aniqlashning metodologik asoslari..... 307

Radjabov Kamoladdin Erkayevich, Erkayeva Bibirobiya Kamoladdin qizi

Global munosabatlar sharoitida qishloq xo'jaligi barqaror rivojlantirishda suv tizimi modernizatsiyasi.....315

Husanov Abduroziq Zarifjon o'g'li

Makroiqtisodiy ko'rsatkichlarning statistik tahlili: klassik va zamonaviy yondashuvlar qiyosiy o'rganish.....322

Zoirov G'olibjon Toshtemir o'g'li

"Salohiyat" tushunchasining evolyutsiyasi va uning iqtisodiy-ijtimoiy mohiyati.....327

Беглаев Учкун Хуррамович

Баликчилик хўжаликларини бошқаришда иқтисодий ривожлантиришнинг асосий йўллари.....333

Yangiboyev Dilshod G'ulomovich

Qishloq xo'jaligida yerdan samarali foydalanishni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash masalalari (lalmi yer misolida).....341

Normurodov Sarvar Norboy o'g'li

Qishloq xo'jaligida biznesni boshqarish.....348

Ғайбуллаев Одил Бахтиярович

Мамлакатимизда инвестиция лойиҳаларини бошқариш жараёнларини шакллантириш метадологияси.....360

Kadirov Saxobiddin Sharofovich, Qodirova Komila Begali qizi, Ochilova Saodat Alijon qizi

Nomoddiy aktivlar tahlili uslubiyotini takomillashtirish.....369

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, Raxmonov Dilshodjon Alidjonovich, Javliyev Nuriddin Bektemir o'g'li

Kambag'allikni kamaytirish va aholi turmush farovonligini oshirish bo'yicha Ozarbayjon tajribasi.....381

Samiyeva Nafisa Shamsiddinovna

Professional ta'lim muassasalari o'quvchilarida tadbirkorlik savodxonligi va zamonaviy texnologiyalar orqali moliyaviy savodxonlikni oshirish.....387

Қобилов Муҳаммад Аюбхон Юсуфжон ўғли

Банкларнинг моливий хавфсизлигини таъминлашнинг базел стандартлари.....393

Daniyarov Saylawbay Saparbay uli

Ўzbekstanda sanli ekonomikani rawajlandiriw perspektivalari.....399

Sauxanov Janibek Kazievich, Aytimbetova Zuxra Maxambetaliyevna

Yashil iqtisodiyot sharoitida qishloq xo'jaligi ishlab chiqarish jarayonini iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'llari407

Amangeldiyev Myrzabek Kurbanjankeldiyevich, Inyatov Almaz Reymbaevich

Ekonomikani rawajlandirıwda "Jasıl ekonomika"nın áhmiyeti hám onı jetilistiriwde Qıtay tájiribesi.....417

Xalmuratov K.P.

Transport logistikası xızmetleriniń sapasın xalıqaralıq jónelislerde arttırıwdıń sirt el tájiriybeleri.....428

Maratova Mexribanu Baxtiyar qizi

Ekonomikani sanlastırıw sharayatında xızmet korsetiw tarawında natijelikti basqarıwdıń teoriyalıq máseleleri.....434

Kelenov Kuzbergen Tlegenovich, Alibayeva Aygerim Akansenri qizi

Awıl xojalıǵı kárxanalarín finanslıq qamsızlandırıw.....441

Qalmuratov Baxtiyar Seytmuratovich, Joldasbaeva Uldaulet Jaqsibay qizi

Aymaqtı innovaciyalıq basqarıwdı jetilistiriwde isbilermenlik institutlariniń roli.....447

Muratbaev B.B.

Yashil texnologiyalar, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar va energetikaning yashil iqtisodiy o'sishga tasiri (G7 mamlakatlari misolida).....455

УЎК:631.15:339.1

**БАЛИКЧИЛИК ХЎЖАЛИКЛАРИНИ БОШҚАРИШДА ИҚТИСОДИЙ
РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ АСОСИЙ ЙЎЛЛАРИ****БЕГЛАЕВ УЧҚУН ХУРРАМОВИЧ**Тошкент давлат аграр университети
Бизнесни бошқариш кафедраси доценти

Аннотация. Маколада турли мулкчилик шаклдаги баликчилик хўжаликларини бошқаришда иқтисодий ривожлантиришнинг асосий йўллари ҳамда тендинциялари, интенсив баликчиликнинг ривожлантиришнинг асосий мезонлари ёритиб берилган.

Калит сўзлар: интенсив баликчилик, иқтисодий, тендинция, бозор иқтисодиёти, хўжаликларни бошқариш, кластер, самарадорлик, кўрсаткич.

Аннотация. В статье выделены основные пути и тенденции развития экономики в хозяйстве рыболовных хозяйств разных форм собственности, основные критерии развития интенсивного рыболовства.

Ключевые слова: интенсивное рыболовство, экономический, тенденция, рыночная экономика, управление хозяйством, кластер, эффективность, показатель.

Abstract. The article highlights the main ways and trends of economic development in the economy of fisheries of different forms of ownership, the main criteria for the development of intensive fisheries.

Keywords: intensive fisheries, economic, trend, market economy, management of the economy, cluster, efficiency, indicator.

КИРИШ

Дунё бўйича ҳар бир соҳани ривожланиши тўғридан-тўғри иқтисодиётга ижобий таъсир кўрсатиб, аҳоли даромадининг ошишига ҳамда иш ўринларининг ташкил этилишига замин яратилади. Баликчиликнинг ривожига эса кўп жиҳатдан қишлоқ хўжалиги соҳасидаги ислохотлар самарасига боғлиқ. Мамлакатимизда қишлоқ хўжалигини ислох этиш турли мулкчилик синфини шакллантириш, қишлоқ хўжалик маҳсулотлари ишлаб чиқаришини кўпайтириш ва қишлоқ аҳолисининг моддий фаровонлигини ошириш бугунги куннинг асосий вазифаси бўлиб турубди. Бозор иқтисодиёти шароитида баликчиликни ривожлантириш ва илмий ёндошувларни ишлаб чиқаришга бевосита боғлаш соҳани янги технологиялар, замонавий бошқарув усуллари орқали уйғунлашган ҳолда ташкил этишга имконият яратади. Шу боисдан, баликчилик хўжаликларини бошқаришда назарий ва амалий жиҳатларни таҳлил қилиш мавжуд муаммоларни чуқур таҳлил этиш бугуннинг долзарб масалаларидан бири ҳисобланади.

Ҳозирги вақтга қадар қишлоқ хўжалик маҳсулотларини етиштириш ва уни сақлаш, қайта ишлаш ва экспорт қилиш алоҳида-алоҳида хўжалик фаолиятларига бўлиниб келган. Бу тартибда етиштириб, қайта ишланган қишлоқ хўжалиги маҳсулотларининг рақобатбардошлилик даражаси паст бўлиб, соҳада

фаолият юритаётган субъектларнинг моддий манфаатдорлик даражаси юкори бўлмаган. Эндиликда турли соҳаларда, жумладан қишлоқ хўжалигида хомашёдан тортиб тайёр маҳсулотга қадар етказиб беришни йўлга қўйиш мақсадида соҳада кластерларни ташкил этиш жадал суръатларда ортиб бормокда. Дунё мамлакатлари аграр иқтисодиётида турли таркибий ўзгаришлар амалга оширилмокда. Таркибий ўзгаришлар иқтисодиётни модернизация қилишда, стратегик муҳим роль ўйнайдиган инновацион лойиҳаларни амалга ошириб, ишлаб чиқариш инфратузилмасини шакллантириш, қишлоқ хўжалигини жадал ривожлантириш, хусусан унинг самарадорлик даражаси бўйича етакчи мамлакатлар қаторида бўлиш, қишлоқ хўжалиги маҳсулотларининг рақобатдошлилик даражасини ошириш орқали экспортбоп маҳсулотлар етиштириш бугунги кундаги долзарб вазифалардан биридир.

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОДЛАР

Бозор иқтисодиёти шароитида балиқчилик хўжаликларини барқарор ривожлантириш, тизимни самарали бошқариш механизмини такомиллаштириш, соҳани интенсив ва инновацион технологиялар асосида ривожлантириш муаммолари бўйича мамлакатимиз ва хорижий давлатлар иқтисодчи олимлари турли йўналишда илмий-тадқиқот ишлари олиб боришган. Жумладан, хорижий давлатлар олимлари: С.Анси, В.Т.Нгуйен, Ф.Беркис, Р.Махон, М.Соломон, Д.Вилсон, Р.Хилборн, П.Даниел, Ф.Райнер, Ф.Д.Жонстон, А.С.Томмас, С.Хаммерланд, К.Греер, Ж.Маттиас балиқчиликни барқарор ривожлантириш ва бошқаришда МДХ давлатлари олимларидан: Г.А.Волошин, С.И.Курдюков, А.К.Богерук,

Дж.Бардач, Дж.Ритер, О.В.Кузнецова, Н.В.Алесина, Р.Р.Галулиния, Ж.М.Гордон, В.К.Киселёв, П.А.Душин, А.А.Тарасенко, В.С. Казанчева, Д.Ш.Якубова ва бошқалар илмий изланишлар олиб борган, ҳамда бу борадаги айрим масалалар мамлакатимиз аграр иқтисодчи олимларидан: Д.Р.Шохимардонов, С.С.Ғуломов, Р.Х.Эргашев, И.О.Юнусов ва бошқа олимларнинг илмий асарларида қисман ўрганилган ҳамда тадқиқ этилган.

НАТИЖА ВА МУҲОКАМАЛАР

Республикада ташкил этилган балиқчилик кластерининг аҳоли хонадонлари билан кооперация асосида ишлаш тажрибаси ҳар бир вилоятда жорий этилади. Бунда, балиқчилик хўжаликлари хонадон эгаларини балиқ етиштириш бўйича ўқитишни ташкил этади, уларга балиқ етиштириш учун зарур бўлган асбоб-ускуналар, балиқ чавоқлари, омукта ем, минерал ўғитларни етказиб беради ҳамда улар томонидан етиштирилган балиқни келишилган нархларда сотиб олади, хонадон эгалари ўз хонадонларида интенсив усулда етиштирилган балиқларни келишилган нархларда уларга сотади. 2022 йил 1 февралдан фуқаролар ўзини ўзи банд қилган шахс сифатида ўз хонадониди балиқ етиштиришни йўлга қўйиши мумкин. 2022 йил 1 февралдан 2025 йил 1 январгача балиқчиликни интенсивлаштириш учун зарур бўлган асбоб-ускуналар ва технологиялар (аэратор, бассейн, автокормушка, УЗВ) ҳамда қайта ишлаш ускуналарини ишлаб чиқаришни йўлга қўйган, бироқ даромадининг 80 фоизидан

ортиғини ушбу ускуналарни ишлаб чиқаришдан оладиган субъектлар учун фойда солиғи (тижорат банкларида жойлаштирилган маблағлардан олинган фоизлардан ташқари), юридик шахслардан олинадиган ер солиғи, юридик шахсларнинг мол-мулкига солинадиган солиқ ва сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқ ставкалари 50 фоизга камайтирилади. Балиқ етиштирувчи хонадон эгаларига ер солиғи ва мол-мулк солиғи ставкаси 50 фоиз миқдорида белгиланди. 2022 йил 15 январдан “Ҳар бир оила – тадбиркор” давлат дастури доирасида хонадонларда балиқ етиштириш учун ажратиладиган кредит БҲМнинг 150 бараваридан 300 бараваригача оширилади. Интенсив усулда хонадонларда балиқ етиштириш лойиҳаларини молиялаштиришга 200 миллиард сўм маблағ ажратилади. 2022 йил 1 апрелдан 2025 йил 1 январгача жисмоний шахсларнинг аҳоли хонадонларида балиқ етиштириш йўналиши бўйича ўқув курсларида ўқиш харажатларини қоплаш учун БҲМнинг 2 бараваригача бир марталик субсидия ажратилади. Олий малакали илмий ва илмий-педагог кадрлар ихтисосликлари рўйхатига “балиқчилик” ихтисослиги киритилади. 2022 йилдан Тошкент давлат аграр университети ва Балиқчилик илмий-тадқиқот институти докторантура босқичларига “Балиқчилик” ихтисослиги бўйича ҳар йили 2 тадан ўрин ажратилди. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 13 январдаги “Балиқчилик тармоғини янада ривожлантиришнинг қўшимча чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-83-сон қарори билан балиқчилик субъектларига бир қатор имтиёзлар берилди. Жумладан, Марказий банк тижорат банклари орқали интенсив усулда аҳоли хонадонларида балиқ етиштириш лойиҳаларини молиялаштириш учун “Ҳар бир оила – тадбиркор” давлат дастури доирасида 2022 йилда 200 миллиард сўм маблағ ажратиладиган бўлинди. Шунингдек, Франция тараққиёт агентлигининг “Чорвачилик соҳасини барқарор ривожлантиришни молиялаштириш” лойиҳаси доирасида жалб қилинаётган кредит линияси ҳисобидан 20 миллион евро миқдоридаги маблағларни интенсив усулда балиқ етиштириш лойиҳаларини молиялаштириш учун йўналтириш белгилаб олинди.

2022 йил 1 февралдан 2025 йил 1 январга қадар балиқчиликни интенсивлаштириш учун зарур бўлган асбоб-ускуналар ва технологиялар (азратор, бассейн, автокормушка, УЗВ) ҳамда қайта ишлаш ускуналарини ишлаб чиқаришни йўлга қўйган, бироқ даромадининг 80 фоизидан ортиғини ушбу ускуналарни ишлаб чиқаришдан оладиган субъектлар учун фойда солиғи (тижорат банкларида жойлаштирилган маблағлардан олинган фоизлардан ташқари), юридик шахслардан олинадиган ер солиғи, юридик шахсларнинг мол-мулкига солинадиган солиқ ва сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқ ставкалари 50 фоизга камайтирилади.

Балиқчилик тармоғи Ўзбекистон қишлоқ хўжалигини ривожлантиришда улкан потенциалга эга бўлиб, йирик сув ресурслари объектлари (ҳовузлар, сув омборлари, кўллар, дарёлар, каналлар ва бошқалар) мавжудлиги билан марказий осийё давлатлари орасида ўз ўрни ва мавқеига давлат ҳисобланади. Турли мулкчилик шаклидаги корхоналар томонидан балиқчилик маҳсулотлари етиштирилиб, хўжаликларга балиқчиликда биологик ресурслар, сув

хавзаларининг маҳсулдорлигини сақлаб қолиш ва балиқ ресурсларини керакли даражада кўпайтиришни таъминлаш вазифаси қўйилди. Бунинг натижасида гидроекотизимларнинг сифат ҳолати кўрсаткичлари (гидрокимёвий ва экотоксикологик) ҳам сезиларли ўзгаришлар рўй бермоқда. Мамлакатимизда интенсив балиқчиликни иқтисодий ривожлантиришда ҳудудларда 2023 йилда 12 минг тонна қувватга эга юқори оқсилли озуқа ишлаб чиқарувчи 3 та корхона, 712 миллиард сўмлик 241 та ҳудудий лойиҳа ишга туширилди. Натижада 2500 та янги иш ўрни яратилди. Бу ўз навбатида, интенсив балиқчиликни иқтисодий ривожланиш тенденцияларига эга бўлаётганлигидан далолат беради. Республикамизда балиқ маҳсулотларига бўлган талабни қондириш ва интенсив балиқчиликда янги технологиялар ва жараёнларни излаб топиш заруриятига олиб келади. Масалан, балиқчиликнинг анъанавий усулларини автоматлаштириш, маҳсулдорлик ва самарадорликни ошириш, экологик барқарорликни, балиқ маҳсулотларининг умумий сифатини ошириш технологиялари ҳозирги замон талаби ҳисобланади.

1-расм. Балиқчиликни иқтисодий ривожлантиришнинг асосий тенденциялари

Ушбу маълумотларга асосланган тадқиқотимизда, интенсив балиқчиликни иқтисодий ривожлантиришнинг тенденциялари ишлаб чиқилди (1-расм).

Мазкур ишлаб чиқилган ривожлантириш тенденцияларини изчиллик билан балиқчилик хўжаликлари фаолиятини олиб боришда тадбиқ этилса, албатта бу ўз натижаларини қисқа муддатларда намоён этади ҳамда аҳолини балиқ маҳсулотларига бўлган эҳтиёжини қондиришда ўзининг ижобий натижасини беради. Шунингдек, интенсив балиқчиликни барқарор ривожлантириш орқали бозор тамойиллари асосида эркин рақобат муҳитини яратиш, ресурстежамкор технологиялардан самарали фойдаланиш, сув сифати баҳолаш, потенциал хавфларни башорат қилиш ва камайтириш, балиқнинг индивидуал эҳтиёжларидан келиб чиққан ҳолда озукани аниқ этказиб бериш имконини берувчи аниқ озиқлантириш техникасини яратишга хизмат қилади. Ушбу тенденциялар ёрдамида озук микдори ва таркибини реал вақт режимидаги аниқлаш, жумладан, балиқ хажми, вазни, хатти-ҳаракати ва атроф-муҳит шароитларига мослашишини назорат қилиш имконияти яратилади.

Саноат асрида турли мулкчилик шаклидаги хўжаликларда интенсив балиқчиликнинг ривожланишида бир қатор омиллар юзага келади. Жумладан:

- маҳаллий бозорларни балиқ ва балиқ маҳсулотлари билан таъминлашда, ассостиментни кенгайтириш зарурати;

- интенсив балиқчиликда балиқлар озиқланиши ва тез вазн олишида сув ресурсларини бошқаришни таъминлаш;

- интенсив балиқчилик асосида маҳсулот олишда танланган минтақанинг иқлими, моддий техника билан таъминланиш даражаси ва бошқалар.

Бизнинг фикримизча, балиқ ва балиқ маҳсулотлари билан таъминлаш бўйича озиқ-овқат хавфсизлигининг барқарор ўсишига эришишда қуйидаги чора-тадбирларни амалга ошириш лозим бўлади:

етиштирилган балиқ маҳсулотларини тўғридан-тўғри истеъмолчиларга етказиш, сақлаш, қайта ишлаш учун самарали логистика тизимини яратиш;

балиқ маҳсулотларини ишлаб чиқариш самарадорлигини ошириш, сув биологик ресурсларини овлаш ва ишлаб чиқариш нархларини бозор иқтисодиёти талаблари асосида шакллантириш;

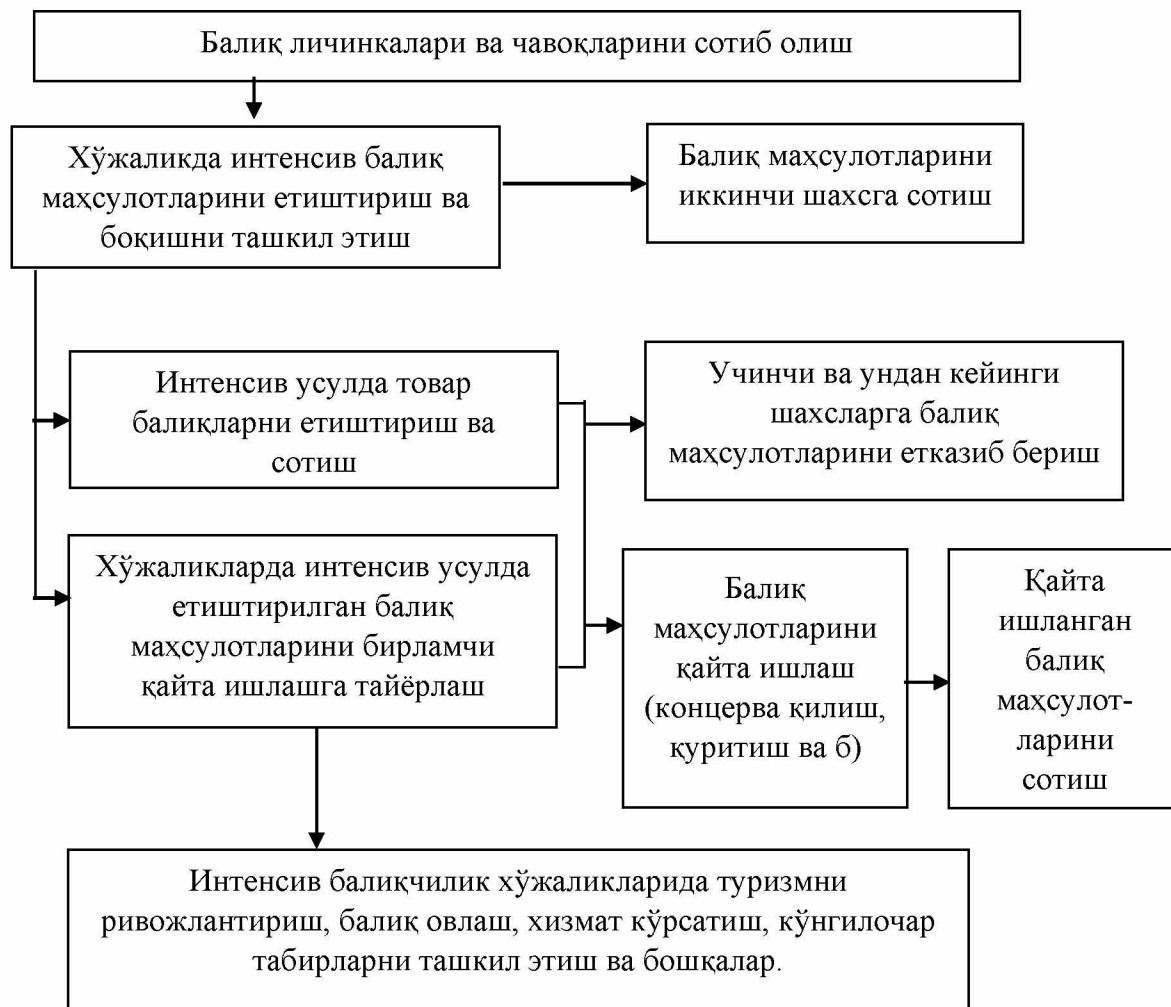
интенсив балиқ етиштирувчиларни узоқ ва қисқа муддатли кредитлашни давлат томонидан қўллаб-қувватлаш орқали юқори маҳсулдорликка эришиш ва уларни рағбатлантириш;

ихтисослаштирилган ем ишлаб чиқариш корхоналарини куриш орқали озук импортини камайтириш чораларини кўриш;

балиқ маҳсулотлари турларини кенгайтириш, турли мулкчилик ва хўжалик юритиш шаклидаги балиқчилик хўжаликларида иш ўринлари яратиш.

Мамлакатимизда интенсив балиқчилик етиштирувчи хўжаликларни иқтисодий қўллаб-қувватлашда озук базасининг юқорилигини алоҳида қайд этиш лозим бўлади. Чунки, интенсив балиқ маҳсулотларини ишлаб чиқариш фаолиятида нисбатан паст рентабеллиги ва айланма маблағларнинг этишмаслиги сабабли, кўплаб хўжаликларда озук базаси билан таъминлаш муаммосига дуч келади. Шу нуқтаи назардан, балиқ маҳсулотлари таннархини пасайтиришнинг

самарали йўналиши – бу балиқчилик хўжаликларида озука ишлаб чиқарувчи мини технологиялардан фойдаланиш мумкин бўлади. Бунинг учун, хўжаликлар самарадорлигини ошириш, интенсив усулда балиқ маҳсулотлари етиштириш ва сотиш жараёни ишлаб чиқилди (2-расм).

2-расм. Турли мулкчилик шаклдаги балиқчилик хўжаликларда балиқ маҳсулотлари етиштириш ва сотиш жараёни

Юқорида келтириб ўтилган интенсив усулда балиқ маҳсулотлари етиштириш ва уларни сотиш, шу билан бирга балиқчиликни ривожлантириш муҳим омил сифатида белгилаб берилган.

ХУЛОСА ВА ТАКЛИФЛАР

Республикамиздаги балиқчилик хўжаликлари ўрганилганда, қуйидаги хулосаларга келинди:

- балиқчилик хўжаликларида етиштирилган балиқ маҳсулотларнинг товарлилик даражасини ошириш;
- интенсив усулда етиштирилган балиқ маҳсулотларини бозорларга сифатли етказиш учун логистик транспорт тизимини йўлга қўйиш ва такомиллаштириш;

- турли мулкчилик шаклидаги балиқчилик хўжалиklarининг ривожланиши ва самарадорлигини ошириш учун, энг аввало, хўжаликнинг SWOT-таҳлилини амалга ошириш лозим бўлади.

Фикримизча, балиқчиликда интенсив технологияларни истиқболдаги ривожланиши ва даромадларини оширишнинг куйидаги концептуал йўналишларини тадбиқ этиш мақсадга мувофиқ:

- турли мулкчилик шаклдаги балиқчилик хўжалиklarида етиштирилган балиқ маҳсулотларига минимал нархлар белгилаш амалиётидан воз кечиш;

- “интенсив технологиялар” ва сув ресурсларидан фойдаланиш бўйича ижара ҳуқуқидан гаров таъминоти сифатида фойдаланиш механизмини ишлаб чиқиш;

- замонавий ва инновацион технологияларнинг бир қисмини қоплаб бериш (25% гача);

- инновацион технологияларни ва етиштирилган маҳсулотларни сертификатлаш бўйича харажатларини тўлиқ қоплаб бериш;

- киритилган интенсив ва замонавий техникаларни бир қисмини қоплаб бериш (25% гача) ҳамда субсидиялаш турларини чегараламаслик;

- замонавий рақамли ҳамда инновацион технология жорий қилган кластерлар ва хўжалиklarга имтиёзлар бериш;

- ажратиладиган кредитларни хўжалик молиявий ҳолатидан келиб чиқиб қайтариш муддатини узайтириш;

- республикада ишлаб чиқарилган замонавий техникаларни лизинг шартлари ва фоиз тўловларининг энг паст кўрсаткичи бўйича 2 йил муддатга бўлиб тўлашга бериш тизимини жорий этиш.

Истиқболда турли мулкчилик шаклидаги балиқчилик хўжалиklари фаолиятини қўллаб-қувватлаш балиқ маҳсулотлари билан аҳолини тўлиқ таъминлаш, озиқ-овқат маҳсулотларига бўлган эҳтиёжини қондириш орқали балиқчилик хўжалиklари даромадини кўпайтириш, қишлоқдаги меҳнат даромадлигини шаҳардаги даражага яқинлаштириш имконияти туғилади. Бунинг учун давлатнинг кўмак бериши, қўллаб-қувватлаш дастурларининг амалга оширилиши балиқчилик хўжалиklари учун жуда зарурдир. Давлат соҳа ривожини таъминловчи ҳуқуқий-меъёрий базани янада такомиллаштириш, ресурслар ва техника воситалари билан таъминлаш, маҳсулотни қайта ишлаш ва сотиш бўйича молиявий ёрдам кўрсатиш, маҳаллий ҳокимият органларининг хўжалиklar ривожига кўмаклашувини рағбатлантириш каби асосий ишларни амалга ошириши лозим бўлади.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РҲҲАТИ

1. Беглаев У.Х. Балиқчилик хўжалиklарини ривожлантириш ва бошқариш. // Монография. – Т.: “Наврўз”, 2020. – 131 б.

2. Daniel Pauly und Rainer Nachhaltiges Fischereimanagement – kann es das geben? FroeseD-2010.

3. Дорохов С.М. и другие. Прудовое рыбоводство. М.: Высшая школа, 1975. — 312 с.

4. Зокиров О., Пардаев А. Қишлоқ хўжалиги иқтисодиёти – Т.: “ЎАЖБНТ маркази”, 2003.-456 Б.;
5. Калиев Г.А. и др. Трудовые крестьянские (фермерские) хозяйства. Рекомендации. – Алма-Ата, 1990.- 30 С.
6. Каримов С., Темиров Ш. Ҳайвонларни озиклантириш технологияси маърузалар матни – Қарши.: 2011. 105 б
7. M.Blaug The Methodology of Economics or how economists explain Cambridge University Press 1992-416 p.
8. Мақсудов И., Жўраев Ж., Амиров Ш. Чорвачилик асослари ўқув қўлланма - Т.:2012-361 б – 12 бет.
9. Чориев Қ.А. Қишлоқ хўжалигида инновациялар жорий қилиш тизимини шакллантириш ва рағбатлантириш истиқболлари (услугий тавсиялар). - Тошкент, 2014.
10. Шохимардонов Д.Р. Минтакаларда балиқчиликни ривожлантириш – Т.: 2010.
11. Шохимардонов Д, Мухторов А ва б. Фермер хўжаликларида ноқишлоқ хўжалик (балиқчилик) фаолиятини ривожлантириш (амалий қўлланма) – Т.: ҚХИИТИ, 2014. – 60 б.
12. Шохимардонов Д., Мухторов А. ва б. Фермер хўжаликларида ноқишлоқ хўжалик (балиқчилик) фаолиятини ривожлантириш (амалий қўлланма). – Тошкент. ҚХИИТИ, 2014. 60 бет.
13. Эргашев Р.Х. Қишлоқ хўжалиги иқтисодиёти. Дарслик. – Т.: Молия-иқтисод, 2018. – 394 б.